

دانشمند فرهیخته، محقق وارسته و پژوهشگر پرتلاش، مرحوم آیه الله سید عبدالعزیز طباطبایی، بیست و سوم جمادی الأولى ۱۳۴۸ ه. ق. برابر با چهارم آبان ۱۳۰۸ ه. ش در خاندانی اصیل، علم پرور و پرفضیلت در نجف اشرف به دنیا آمد. پدرش نوه دختری و مادرش نوه پسری فقیه بزرگ شیعه، آیه الله العظمی سید محمدکاظم طباطبایی یزدی (م: ۱۳۳۷ ه. ق) صاحب عروة الوثقی بود. خاندان سید یزدی، یکی از خاندانهای مشهوری بودند که در حوزه علمیه نجف و فقاهات شیعه نقش مؤثری داشتند و دانشدوستی و ذکاوت علمی را از پدر خویش به ارث برده بودند.

محقق طباطبایی دوران کودکی خود را در چنین خانواده‌ای میان کتاب و کتابخانه و مدرسه گذراند و طبیعتاً استعداد این کودک خردسال با چنین شرایطی پرورش یافت. دوستان ایام کودکی وی، اذعان می‌کنند که او از همان سالها متین و کم صحبت و بی تکلف بود، و در گفتار و کردار بزرگترها دقت می‌کرد.

شاید علاقه به کتابشناسی و نسخ خطی را محیط دوران کودکی وی یعنی کتابخانه مدرسه سید یزدی، در وی ایجاد کرده بود. محقق طباطبایی ضمن خاطرات دوران کودکی خود به کتابهایی اشاره می‌کند که در کتابخانه و پشت شیشه، توجهش را جلب

محقق طباطبایی

کتاب در آستانه  
 «الذکر فی العلم و  
 علی طباطبایی یزدی

نهیج البلاغه

شماره ۳ و ۲ ۱۷۹

کرده بودند و وی ساعتی از وقت خود را به تهیه فهرستی از اسم این کتابها و نام نویسندگان آنها می‌گذراند. وی که در آن زمان، به خاطر سن کم خود، اجازه دست زدن به کتابها را نداشته، مجبور بود از پشت شیشه فقط آنچه بر عطف کتابها نوشته شده بود، یادداشت کند. فهرست این کتابها، اولین کاری بود که محقق طباطبایی در سنین کودکی انجام داده بود و آن را به شیوه تذهیبی که بر برخی نسخ دیده بود، با دستان کوچک خود و با همان قلمی که در دست داشت تزیین کرده بود. این موضوع، نقش مؤثر محیط علمی او را در علاقمندی به کتاب و کتابت به خوبی نشان می‌دهد.

محقق طباطبایی هشت ساله بود که مادرش را از دست داد، مادر او بانویی بود خوش اخلاق و مؤمن و باتقوا که از پدر، نوه آیه‌الله العظمی سید محمدکاظم یزدی و از مادر، نوه شیخ انصاری رحمه الله علیه بود. فقدان مادر در این سن کم، وابستگی او را به پدر بیشتر می‌کند. پدرش آیه‌الله سید جواد طباطبایی، دانشمندی پارسا و باتقوا بود که در پرورش دینی فرزندش، تلاش فراوان داشت. محقق طباطبایی گاه با علاقه فراوان از شبهایی که در مسجد تا به صبح، کلمه به کلمه همپای پدر ختم قرآن می‌کرد یاد می‌کند. متأسفانه روزگار به این ایام فرصت چندانی نداد و محقق طباطبایی در همان سنین نوجوانی پدر را نیز از دست داد. او که

در نوجوانی وارد تحصیلات حوزوی شده بود، با فقدان پدر، حجرهٔ مدرسه را از دست نمی‌دهد و خود را وقف مدرسه و کتاب و درس و بحث می‌کند. در این زمان وجود اساتید برجسته حوزهٔ علمیهٔ نجف در همه سطوح، مشوق تلاش وی در مطالعه بیشتر و رسیدن به درجات بالای علمی می‌شود. وی ادبیات، صرف و نحو را نزد مرحوم سیدهاشم حسینی تهرانی (م: ۱۴۱۱ ه. ق) مؤلف کتاب علوم العربیه و توضیح المراد، و منطق را نزد سید جلیل فرزند سید عبدالحی طباطبایی یزدی (م: ۱۴۱۳ ه. ق) فراگرفت. پس از آن در فلسفه، شرح منظومه سبزواری را نزد آیه‌الله سید عبدالاعلی سبزواری (م: ۱۴۱۴ ه. ق)، و اسفار ملاصدرا را نزد شیخ صدرا بادکوبی (م: ۱۳۹۲ ه. ق) آموخت. ایشان شرح لمعه را در محضر میرزا حسن نبوی و شیخ ذبیح الله قوچانی و قوانین میرزای قمی را در محضر آیه‌الله سیدعلی علامه فانی اصفهانی (م: ۱۴۰۹ ه. ق) تلمذ نمود. آنگاه دروس عالی سطح را در محضر شیخ عبدالحسین رشتی (م: ۱۳۷۳ ه. ق) مؤلف شرح کفایه و کشف الاستباه، و شیخ مجتبی لنگرانی (م: ۱۴۰۶ ه. ق) مؤلف کتاب او فی البیان به پایان برد.

سرانجام درس خارج فقه و اصول را از محضر آیه‌الله العظمی سید عبدالهادی شیرازی (م: ۱۳۸۲ ه. ق) و آیه‌الله العظمی

حاج سید ابوالقاسم موسوی خوئی (م: ۱۳۱۴ ه. ق) کسب دانش نمود.

محقق طباطبایی در سال ۱۳۶۹ ه. ق ازدواج می‌کند. همسر وی، فرزند آیه‌الله حاج سید اسدالله طباطبایی یزدی آخرین پسر آیه‌الله العظمی سید محمد کاظم یزدی بود. مرحوم سید اسدالله طباطبایی آن زمان مدیر مدرسه سید یزدی بود و با رفتاری عالمانه و خلقتی کریم - که زبانزد خاص و



عام بود - یکی از مهمترین مدارس حوزه علمیه نجف را اداره می‌کرد. پس از درگذشت وی در سال ۱۳۹۲ ه. ق محقق طباطبایی مدیریت آن مدرسه بزرگ را بر عهده می‌گیرد.

محقق طباطبایی تابستان هر سال با سفر به ایران، به کتابخانه‌های خصوصی و عمومی مراجعه می‌کند و ضمن مطالعات فراوان یادداشتهای زیادی تهیه می‌نماید. در

آمد و رفت به ایران، اقامت در همدان را نیز غنیمت می‌داند و در خانه و کتابخانه آیه‌الله العظمی آخوند ملاعلی معصومی همدانی، که با او الفتی بسیار داشت، توقف‌های یک ماهه و دو ماهه می‌کند. نسخ خطی آنجا را می‌بیند و با دست پر به عراق باز می‌گردد.

در سه سفر حج نیز در کتابخانه‌های مکه و مدینه نسخ خطی نفیسی را می‌بیند و برخی از آنها را به طور کامل استنساخ می‌کند. همچنین در تابستان سال ۱۳۸۳ ه. ق از عراق به سوریه و لبنان سفر می‌کند و در یک اقامت سه ماهه، در کتابخانه‌های ظاهریه، مجمع علمی دمشق، کتابخانه اوقاف حلب و کتابخانه دانشگاه آمریکایی بیروت مطالعات زیادی انجام می‌دهد و به گفته خود ایشان، در این سفر با دیدن این کتابخانه‌ها دنیای تازه‌ای به روی وی گشوده می‌شود.

آشنایی و الفت محقق طباطبایی با دانشمند بزرگ و کتابشناس با عظمت، مرحوم شیخ آقابزرگ تهرانی (م: ۱۳۸۹ ه. ق)، تأثیر بسیاری در شخصیت علمی وی می‌گذارد. یادداشتهایی را که از سفرهای متوالی به ایران به همراه می‌آورد، هر بار در اختیار شیخ آقابزرگ تهرانی قرار می‌دهد تا هم از زیر چشم تیزبین استاد بگذرد و او را راهنمایی کند، و هم برای تدوین دائرةالمعارف بزرگ کتابشناسی شیعه، الذریعة الی تصانیف الشيعة، مورد

استفاده قرار گیرد. وی علاوه بر جمع آوری مواد علمی برای تدوین الذریعه، اقدام به کتابت متن مجلدات الذریعه از روی دستخط استاد می نماید و جلد‌های ۱۳ و ۱۴ آن، از روی استنساخ ایشان چاپ می شود. محقق طباطبایی تا پایان عمر، شیفته استاد بود و از او به عظمت و بزرگواری یاد می کرد. وی از همان سالهای چاپ الذریعه، فکر نوشتن مستدرکی را برای آن در سر می پروراند، اما متأسفانه چاپ کتاب به کندی پیش می رفت و نوشتن مستدرک به تأخیر می افتاد از این رو ایشان اقدام به استنساخ متن کامل کتاب الذریعه نمود - که جلد‌های ۱۳ و ۱۴ الذریعه نیز برای آنکه سریعتر چاپ شود، از روی همین نسخه در نجف چاپ شد - وی در سال ۱۳۹۹ ه. ق دست به کار تدوین مستدرک الذریعه شد و شروع به جمع آوری و فیش کردن کتابهایی نمود که نام آنها در الذریعه نیامده است - محقق طباطبایی بیشتر وقت خود را تا پایان عمر یعنی هفتم ماه رمضان ۱۴۱۵ ه. ق صرف تدوین این اثر گرانسنگ نمود و گنجینه‌ای بالغ بر یازده هزار فیش بر جای نهاد.

همچنین، از جمله کسانی که نقش مؤثری در تقویت روحیه پر تلاش و پرحوصله او، در امر تحقیق و پژوهش داشت، علامه امینی (م: ۱۳۹۰ ه. ق) صاحب کتاب الغدیر رحمة الله علیه بود.

محقق طباطبایی مدت ۲۵ سال پیوسته را در کنار علامه امینی به جمع نسخ خطی و اداره کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف گذراند و بسیاری از مابه علمی خود را مدیون شاگردی وی می دانست. ایشان ضمن ارتباط علمی خود با علامه امینی، وی را در تهیه منابع کتاب گرانسنگ الغدیر یاری رسانده و طی سفرهای خود به کتابخانه‌های ایران و ترکیه، در به ثمر رسیدن تحقیقات علامه امینی نقش بسزایی را ایفا می کند. بعد از سفری که محقق طباطبایی در سال ۱۳۸۳ ه. ق به سوریه و لبنان داشت، دو سفر دیگر نیز همراه با فرزند علامه امینی به سوریه و ترکیه می رود، علامه امینی هم که در ایران به سر می برد به آنان می پیوندد، ولی به علت کسالت نمی تواند در ترکیه بماند و ناچار به بازگشت می شود. در آن سفر محقق طباطبایی و فرزند علامه امینی در ترکیه می مانند و مقدار زیادی از نسخ نفیس را برای کتابخانه امیرالمؤمنین عکسبرداری می کنند. محقق طباطبایی نسخ خطی کتابخانه را در سه جلد تنظیم می کند. این فهرست اکنون به صورت متوالی در مجله تراثنا منتشر می شود.

وی در سال ۱۳۹۷ ه. ق نجف را ترک می کند و عازم ایران می شود و در قم سکنی می گزیند. ایشان در قم، در ادامه راه دو استاد بزرگ خود، مشغول به تکمیل مستدرک و تعلیقاتی که بر الذریعه و الغدیر

داشت می‌شود.

محققان و نویسندگان در ایران از محضر وی بهره‌مند می‌شوند و او نیز با دست‌باز، از هر کاری که در زمینه تحقیقات تاریخ و رجال و تراجم و حدیث و کتابشناسی شیعه انجام می‌شود استقبال می‌کند. وی همیشه از استاد خود آیه‌الله میرزا محمدعلی اردوباری (م: ۱۳۸۰ ه. ق) به بزرگی یاد



می‌کرد و یکی از خصوصیات بارز او را کمک علمی به دیگران در تحقیق و رفع مشکلات علمی می‌دانست. محقق طباطبایی، خود نیز راه و روش استاد را در پی می‌گیرد و منزل و کتابخانه خود را در اختیار محققان و پژوهشگران قرار می‌دهد، به طوری که خانه ایشان، روز و شب محل تردد اهل قلم می‌شود و گاهی حدود ده ساعت از شبانه روز خود را صرف

راهنمایی و تکمیل آثار دیگران می‌کرد. مؤسسات مختلف تحقیقات اسلامی در ایران وجود ایشان را مغتنم دانسته، در تحقیقات خود به ایشان مراجعه می‌کردند. از جمله مؤسساتی که محقق طباطبایی با ایشان همکاری نزدیک می‌نمود، مؤسسه آل‌البیت (ع)، مرکز الغدیر للدراسات الاسلامیه، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، بنیاد نهج البلاغه و بنیاد بعثت را می‌توان نام برد.

محقق طباطبایی در کنگره‌های مختلفی چون کنگره شیخ طوسی از سوی دانشگاه فردوسی مشهد در سال ۱۳۸۹ ه. ق، کنگره حسین دی از سوی محمدی تراست در سال ۱۴۰۴ ه. ق و کنگره امام علی (ع) در سال ۱۴۱۰ ه. ق در لندن، کنگره شیخ مفید در سال ۱۴۱۳ ه. ق. در قم، کنگره هزاره نهج البلاغه در سال ۱۳۹۹ ه. ق و کنگره هزاره شریف رضی در سال ۱۴۰۶ از سوی بنیاد نهج البلاغه در تهران و کنگره کتاب و کتابخوانی در تمدن اسلامی در مشهد، شرکت نمود.

وی با بسیاری از دانشمندان و اسلام‌شناسان دنیا مخصوصاً در کشورهای عربی ارتباط داشت و در ایجاد ارتباط علمی بین پژوهشگران داخل کشور با دنیای عرب نقش مؤثری داشت.

محقق طباطبایی برای بازدید از نسخ

نهج البلاغه  
۱۰

شماره ۳ و ۲ ۱۸۳

خطی به بسیاری از شهرهای ایران مسافرت نمود و با بسیاری از دانشمندان ملاقات کرد. کتابخانه‌های بسیاری را دید و یادداشت‌های بی‌شماری تهیه نمود. از این سفرها مجموعه بزرگی از یادداشت‌های مختلف در زمینه نسخ خطی نفیسی که دیده بود برجای مانده است.

همچنین یک بار دیگر نیز از ایران به ترکیه عزیمت نمود و به مدت دو ماه در کتابخانه‌های ترکیه، از جمله کتابخانه احمد ثالث، ایاصوفیا، لاله لی، کوپرلی، فیض‌الله افندی، فاتح، جاراالله ایوب، قلیچ علی پاشا و ولی‌الدین جاراالله افندی، به مطالعه پرداخت و نسخه‌های نایاب و ارزشمندی را فهرست نمود. محصول این سفر چند دفتر نسخه‌های خطی ترکیه و چند دفتر احادیث مربوط به فضائل و مناقب اهل بیت (ع)، از منابع حدیثی، تفسیری، تاریخی و اعتقادی مهم و چاپ نشده اهل سنت است.

همچنین در سفرهایی که به کشورهای دیگر داشت مجموعه مهمی از میکروفیلم‌ها و نسخ عکسی از کتابخانه‌های مختلفی چون کتابخانه موزه بریتانیا و کتابخانه بادلیان آکسفورد در انگلستان، کتابخانه دارالکتب الظاهریه در دمشق، و اسماعیل پاشا در حلب، کتابخانه دانشگاه ریاض عربستان، کتابخانه بلدیة اسکندریه و دارالکتب المصریه در مصر، کتابخانه خدابخش پتته در هندوستان، کتابخانه جامع کبیر صنعاء در

یمن، کتابخانه چستریتی ایرلند، کتابخانه میلان ایتالیا، کتابخانه ملی پاریس، کتابخانه تویینگن برلین و... تهیه کرد.

این مجموعه اکنون در کتابخانه عمومی محقق طباطبایی در قم نگهداری می‌شود و مورد استفاده محققان است. ایشان پس از سالها تلاش علمی مستمر و خدمت به فرهنگ تشیع، در هفتم رمضان سال ۱۴۱۶ هـ ق درگذشت و در یکی از حجرات صحن حرم حضرت معصومه (س) در قم به خاک سپرده شد.

### آثار محقق طباطبایی:

#### ۱- مستدرک الذریعة.

محقق طباطبایی در سال ۱۳۹۹ هـ ق اقدام به تدوین مستدرکی بر الذریعة نمود و شروع به جمع‌آوری و فیش کردن کتاب‌هایی نمود که نام آنها در الذریعة نیامده است. وی، بیشتر وقت خود را تا پایان عمر، صرف تدوین این اثر گرانسنگ نمود و گنجینه‌ای بالغ بر یازده هزار فیش برجای نهاد.

#### ۲- أضواء علی الذریعة:

تعلیقات ارزشمندی است بر کتاب الذریعة همراه با تکمیل اطلاعات و رفع اشتباهات آن.

#### ۳- معجم أعلام الشیعة:

این کتاب به عنوان مستدرک طبقات اعلام الشیعة شیخ آقابزرگ تهرانی تراجم

علمای شیعه را به ترتیب الفبایی، آورده است و مجموعاً شامل دو جلد است. جلد اول این کتاب در سال ۱۴۱۷ ه. ق. توسط انتشارات مؤسسه آل البیت به چاپ رسید.

۴- **تعلیقات علی طبقات اعلام الشیعة:**

حاوی تعلیقاتی است که محقق طباطبایی در کتاب طبقات آقابزرگ نوشته است. از این تعلیقات، **تعلیقات الکرام البسرة (قرن سیزدهم)**، و **البشر (قرن چهاردهم)** همراه اصل کتاب به چاپ رسیده است.

#### ۵- **تصحیح تتمه نقباء البشر:**

کتاب نقباء البشر شیخ آقابزرگ تهرانی تا پایان حرف عین در چهار جلد به چاپ رسیده است، ولی از این حرف تا حرف یا همچنان به صورت خطی باقی مانده است. محقق طباطبایی با استفاده از یادداشتهای دستنویس ایشان، این اثر را مرتب کرده بودند و بنا داشتند با مرور و اصلاح و تکمیل و حذف مکررات، آن را به چاپ برسانند.

#### ۶- **علی ضفاف الغدیر:**

این کتاب به عنوان مستدرک جلد اول الغدیر علامه امینی شامل رواة حدیث غدیر همراه با شرح حال آنان است، محقق طباطبایی مدارک و منابعی را که به دست علامه نرسیده بود استخراج کرده و معرفی رواة حدیث غدیر را مطابق اسلوب علامه

امینی آورده است.

#### ۷- **من فیض الغدیر:**

این کتاب شامل اسناد معتبر حدیث غدیر به ترتیب نام رواة آن می باشد. متأسفانه اجل مهلت تکمیل این اثر را نداد و این کتاب همچنان ناقص باقی ماند.

#### ۸- **الغدیر فی التراث الاسلامی:**

این اثر کتابشناسی غدیر خم است و در آن به معرفی فهرست کتابها و نسخ خطی آنها و شرح حال مختصری از مؤلفین آنها از ابتدای قرن دوم هجری تا قرن پانزدهم پرداخته است. این کتاب را بار اول دارالمؤرخ العربی در بیروت منتشر کرد و پس از آن با افزوده‌هایی، در ایران از سوی انتشارات الهادی در سال ۱۳۷۳ ه. ش. انتشار یافت. محقق طباطبایی پس از آن نیز به تکمیل این کتاب پرداخت و اکنون به همراه آن اضافات برای نوبت سوم آماده چاپ می باشد.

این کتاب در سال ۱۴۱۱ ه. ق. از طرف انتشارات کتابخانه چهلستون با ترجمه آقای مهدی جعفری به زبان فارسی منتشر شد و بار دیگر نیز جناب آقای محمد انصاری زنجانی با ترجمه بخشهای بسیاری از این کتاب و اضافه و تعدیل بعضی از مطالب، آن را با عنوان غدیر در آینه کتاب منتشر نمود.

#### ۹- **تعلیقات علی کتاب الغدیر:**

این تعلیقات به صورت حواشی در دوره الغدیر چاپ مرکز الغدیر للدراسات

الاسلاميه تا جلد چهارم منتشر شد و متن کامل این تعلیقات و قسمت چاپ نشده آن به صورت کتاب مستقل به چاپ خواهد رسید.  
۱۰- **أنباء السماء برزیه کربلاء:**

این اثر تکمیل و تنظیم کتاب سیرتنا و ستنا از علامه امینی است همراه با اضافات بسیار زیاد.

۱۱- **الحسین والسنة:**

این کتاب شامل احادیث مربوط به امام حسین (ع) از طریق اهل سنت می باشد. که در سال ۱۳۹۷ ه. ق در قم منتشر شده است.

۱۲- **فهرست نسخه های خطی**

کتابخانه امیرالمؤمنین علیه السلام:

محقق طباطبایی در ایامی که در کتابخانه امیرالمؤمنین در نجف اشرف همراه با علامه امینی به تهیه منابع الغدیر می پرداختند، اقدام به تهیه فهرست نسخ خطی کتابخانه نمود. این فهرست در سه جلد تهیه شده که در دو جلد اول آن به معرفی نسخ عربی و در

جلد سوم به معرفی نسخ فارسی پرداخته است. آقای دکتر علی نقی منزوی از این اثر

در تألیف کتاب نسخه های خطی فارسی بهره جسته است و از آن با عنوان

«یادداشت های سید عبدالعزیز طباطبایی» نام می برد. این فهرست که براساس الفبایی اسم

کتاب تنظیم شده، اکنون به صورت سلسله مقالات در مجله تراثنا در قم از طرف

مؤسسه آل البیت (ع) منتشر می شود. اولین بخش این فهرست در شماره ۵۵ این مجله به

چاپ رسیده و اکنون در شماره ۶۳ و ۶۴ مجله، به حرف جیم رسیده است.

۱۳- **فهرست نسخ خطی کتابخانه آستان قدس رضوی:**

محقق طباطبایی به دعوت آستان قدس رضوی در مشهد اقدام به تهیه فهرستی به

زبان فارسی از نسخ خطی حدیث و فقه کتابخانه آستان قدس رضوی نمود. این



فهرست اکنون در کتابخانه آستان قدس رضوی نگهداری می شود.

۱۴- **فهرست نسخ خطی کتابخانه دانشگاه علامه طباطبایی شیراز:**

این اثر در جلد اول سالنامه میراث اسلامی ایران (سال ۱۳۷۳ ه. ش) به چاپ رسیده است.

۱۵- **فهرست نسخه های کتابخانه آقای سید محمدعلی طباطبایی قاضی**

تبریزی.



۱۶- فهرست کتابخانه مزار عبدالقادر

گیلانی در بغداد.

۱۷- فهرست نسخه‌های خطی

کتابخانه ثقة الاسلام در تبریز:

این فهرست با دو فهرست سابق در نشریه نسخه‌های خطی دانشگاه تهران، دفتر هفتم، به چاپ رسیده است. محقق طباطبایی این فهرست را در ایامی که برای جمع‌آوری نسخه‌های نفیس برای کتابخانه امیرالمؤمنین به ایران سفر می‌نمود، به زبان فارسی تهیه نمود و بر آن مقدمه‌ای درباره خاندان طباطبایی و زندگی سید محمدعلی قاضی نوشت.

۱۸- فهرست منتخب نسخه‌های

خطی کتابخانه‌های حجاز:

محقق طباطبایی درباره این اثر می‌نویسد: «دانشگاه تهران گروهی را برای عکسبرداری از نسخ خطی، عازم حجاز نمود که دوست من دانشمند کتابشناس و فهرست‌نگار مشهور استاد محمدتقی دانش‌پژوه در میان آنان بود. من نیز با ایشان به حجاز رفتم و در کتابخانه‌های حرمین شریفین: کتابخانه عارف حکمت، کتابخانه مدینه منوره، کتابخانه محمودیه، کتابخانه حرم نبوی، کتابخانه مظهر که در رباط مظهر مقابل بقیع بود، کتابخانه حرم مکی، و کتابخانه مکه مکرمه، به بررسی نسخ خطی پرداختیم» (الغدیر فی التراث الاسلامی، ص ۲۴۱). این اثر در سال ۱۳۸۶ تألیف

شده است.

۱۹- فهرست تفصیلی منتخب

نسخه‌های خطی کتابخانه‌های ترکیه:

این اثر استاد در کتابخانه آیه الله العظمی

مرعشی نجفی به شماره ۴۱۷۲ و ۴۱۷۳

نگهداری می‌شود و در فهرست نسخ خطی

آن کتابخانه ج ۱۱، صص ۱۸۳-۱۸۴

شناسانده شده‌اند.

۲۰- مسخوطات اللغة العربیة فی

مکتبات ایران:

کتابشناسی نسخ خطی لغت عربی در

کتابخانه‌های ایران. این اثر در یادنامه ایشان

از طرف مؤسسه آل‌البیت (ع) چاپ و منتشر

شد.

۲۱- مذكرات المتحف البریطانی:

که در آن به ذکر چند نسخه نفیس از

کتابخانه موزه بریتانیا و معرفی مفصل و نقل

برخی از مطالب آنها پرداخته است. این

کتاب در سال ۱۴۰۴ ه. ق تألیف شده

است.

۲۲- فهرست تصانیف الکراچکی.

۲۳- اهل البيت عليهم السلام فی

المکتبة العربیة:

در این اثر کتابهایی که اهل سنت درباره

زندگی، مناقب، تاریخ، زندگانی، کلمات...

اهل بیت علیهم السلام نوشته‌اند، شناسایی و

معرفی شده است. این کتاب ابتدا به صورت

سلسله مقالات در مجله تراثنا منتشر می‌شد

و متن کامل کتاب در سال ۱۴۱۷ ه. ق. از

سوی مؤسسه آل‌البيت عليهم السلام منتشر شد.

۲۴- مکتبه العلامة الحلی:

این کتاب گرانسنگ حاوی کتابشناسی مفصل آثار علامه حلّی و ذکر نسخ خطی آنها در کتابخانه‌های جهان می‌باشد. که در سال ۱۴۱۶ هـ. ق. از سوی مؤسسه آل‌البيت عليهم السلام منتشر شد.

۲۵- الشيخ المفید و عطاؤه الفکری

الخالد:

شامل کتابشناسی آثار شیخ مفید است و در جلد اول مجموعه المقالات و الرسائل کنگره شیخ مفید به چاپ رسید.

۲۶- نتائج الأسفار:

۲۷- فوائد الأسفار:

این کتاب شامل کتابشناسی منتخب نسخ خطی کتابخانه‌های مدرسه امام عصر شیراز، جلال‌الله ایوب، الأحمدیة، الظاهرية، المتحف البريطاني، کتابخانه آية الله خادمی، مدرسه نمازی خوی، مدرسه علوی (مدرسه مریم بیگم) خوانسار و مدرسه ولی عصر خوانسار، مقبره روزبهان شیرازی، کتابخانه دانشکده پزشکی شیراز، مدرسه صدر بابل و همچنین فواید رجالی و تاریخی و وفیات بعضی از علما و اشعار است.

۲۸- قید الأوابد و جمع الشوارد:

در این کتاب متون بسیاری از نسخ مختلفی جمع آوری شده که شامل فضایل اهل بیت و اشعار و تراجم و... است. از آن

میان می‌توان به شرح نهج البلاغه نظام‌الدین گیلانی، همراه با شرح مفصل و تاریخ تألیف و انتهای نسخه و ذکر برخی از نکات دقیق و بعضی از اشعار آن و همچنین تفسیر خطبه شششنبه سید مرتضی، المعجم ابن الأعرابی، معجم الصحابه ابن نافع، معجم الصحابه بغوی، ذیل تاریخ بغداد ابن نجار، المعجم الكبير طبرانی، مسند روایانی، المسلسلات ابن جوزی، المصنف ابن ابی شیبہ، صحیح ابن حبان، الذریة الطاهرة دولابی اشاره کرد.

۲۹- المهدي في السنة النبوية.

شامل احادیث مربوط به امام زمان (عج) از طریق اهل سنت می‌باشد.

۳۰- حياة الشيخ يوسف البحرانی:

این کتاب را محقق طباطبایی در سال ۱۳۷۷ هـ. ق. تألیف کرده این اثر ابتدا در مقدمه کتاب الحدائق الناظرة به چاپ رسید و سپس به صورت مستقل در نجف اشرف به چاپ رسید. این کتاب اولین اثری است که از محقق طباطبایی به چاپ رسیده، با این حال می‌توان در آن میزان تبحر و دانش وی را در این کتاب مشاهده کرد. ایشان بعدها مطالب زیادی را مخصوصاً در قسمت تألیفات شیخ یوسف بحرانی به این کتاب افزودند و حجم کتاب اکنون به دو برابر حجم کتاب چاپ شده رسیده است.

۳۱- شخصیت علمی و مشایخ شیخ

طوسی:

در دفتر دوم سالنامه میراث اسلامی ایران (سال ۱۳۷۴ ه. ش) به چاپ رسیده.  
۳۲- قسات من فضائل امیرالمؤمنین علیه السلام:

محقق طباطبایی در این کتاب به بررسی اساتید و طرق حدیث سدّ الأبواب، حدیث صعود علی علی منکب النبی، حدیث رد الشمس، حدیث ثقلین و حدیث الطیر و همچنین درباره اعمش و حاکم نیشابوری و کتاب قصه الطیر پرداخته است. این



کتاب از سوی انتشارات دلیل به چاپ رسید.

۳۳- زندگی نامه آیه الله العظمی سید محمد کاظم یزدی:

محقق طباطبایی به نوشتن تاریخ و زندگی جسد بزرگوارش بسیار اهتمام می ورزید و از هنگامی که در نجف اشرف به سر می برد اقدام به جمع آوری اطلاعات و اسناد زندگی و عصر سید محمد کاظم یزدی نمود. این یادداشتها در دفترهای گوناگونی نوشته شده و نیاز به تنظیم دارد. مواردی که محقق طباطبایی بدانها پرداخته شامل: نسب

سید یزدی، مؤلفات وی و معرفی کامل نسخ خطی و چاپها و شروح و حواشی و ترجمه های آنها، اساتید سید یزدی، شاگردان وی که شامل زندگی بسیاری از شاگردان در آن ذکر شده، اشعار، خانواده سید یزدی و زندگی نامه مفصل فرزندان وی، مواجهه سید یزدی با استعمار انگلیس ها و مدرسه سید یزدی که بخش مفصلی است شامل: تأسیس مدرسه و معرفی خصوصیات آن، کتابخانه مدرسه، شاگردان مدرسه و... می باشد. محقق طباطبایی در کنار این یادداشتها اقدام به جمع آوری و ضمیمه کردن مدارک تاریخی و فتاوی سیاسی سید یزدی نمود و کتاب را مستند و مستدل نمود. وی همچنین در این کتاب یادداشت های شیخ محمد حسین کاشف العظماء درباره سید یزدی و قسمت هایی از کتاب عقود حیاتیه نوشته آیه الله کاشف الغطاء درباره قضایای مشروطه و استبداد و جنگ انگلیس را از روی دستخط علامه کاشف الغطاء که در کتابخانه وی نگهداری می شود نقل نموده است.

این مجموعه نیاز به تنظیم و ترتیب دارد تا به صورت یک اثر ماندگار از زندگی آیه الله العظمی سید محمد کاظم طباطبایی یزدی در آید و به عنوان منبع، مورد استفاده محققین قرار گیرد.

۳۴- تصحیح فهرست منتخب جبهه الدین:  
این اثر در سال ۱۴۰۴ ه. ق با تحقیق و

تصحیح محقق طباطبایی در قم منتشر شد، ولی ایشان با توجه به تعلیقات قابل توجهی که بعد از آن بر این کتاب نوشته بودند بنای چاپ مجدد آن را داشتند. این تعلیقات بر کتاب افزوده شد و اکنون آماده چاپ می‌باشد.

۳۵- تصحیح الأربعون المنتقى من مناقب المرتضى:

تألیف ابوالخیر حالکمی طالقانی، در شماره اول مجله تراثا و نیز به صورت مستقل چاپ شده است.

۳۶- تصحیح ترجمة الامام الحسن عليه السلام:

این کتاب، بخش چاپ نشده طبقات ابن سعد است که محقق طباطبایی در سفری که در سال ۱۳۹۷ هـ. ق به ترکیه داشتند نسخه‌ای از آن را که متعلق به قرن هفتم هجری است، از کتابخانه طوپقاپوسرای اسلامبول تهیه کرده و مورد تصحیح قرار می‌دهند و به صورت مستقل برای چاپ آماده می‌کنند، این کتاب پس از درگذشت ایشان از طرف مؤسسه آل‌البیت (ع) به چاپ رسید.

۳۷- تصحیح ترجمة الامام الحسين عليه السلام:

این کتاب هم همچون ترجمة الامام الحسن عليه السلام از طبقات ابن سعد مورد تصحیح قرار می‌گیرد و در زمان حیات ایشان از طرف مؤسسه آل‌البیت عليهم السلام

چاپ و منتشر می‌شود.

۳۸- تصحیح مقتل امیرالمؤمنین عليه السلام:

تألیف ابن ابی الدنيا.

۳۹- تصحیح مناقب امیرالمؤمنین عليه السلام:

از احمد بن حنبل.

۴۰- تحقیق رساله طرق حدیث من

کنت مولاة فعلى مولاة:

تألیف ذهبی، این رساله تاکنون نسخه‌ای از آن یافت نشده بود و تنها نامی از آن در میان کتب ذهبی مانده بود و محقق طباطبایی نسخه‌ای از آن را در کتب خطی کتابخانه دانشگاه تهران یافته و مورد تحقیق قرار می‌دهند. این رساله با تعلیقات فراوان ایشان، از طرف انتشارات دلیل به چاپ رسید.

۴۱- تصحیح ترجمة امیرالمؤمنین من تاریخ ابن عساکر.

۴۲- تصحیح مطالب السؤل:

این کتاب در سال ۱۴۲۰ هـ. ق از سوی مؤسسه البلاغ در بیروت چاپ و منتشر شد.

۴۳- تصحیح فرائد السمطين.

۴۴- تصحیح عقد الدرر فی اخبار المهدي المنتظر:

از یوسف بن یحیی سلمی دمشقی.

۴۵- تصحیح فهرست شیخ طوسی:

از آنجا که چاپ مصحح و منقحی از کتاب جلیل فهرست شیخ طوسی رحمة الله

علیه در دست نبود، محقق طباطبایی این کتاب را با ده نسخه معتبر آن تصحیح می‌کند که پس از رحلت ایشان همراه با مقاله‌ای که ایشان برای کنگره شیخ طوسی تهیه کرده بودند، از سوی کتابخانه محقق طباطبایی منتشر شد.

#### ۴۶- نهج البلاغه عبر القرون

محقق طباطبایی در این اثر خود به معرفی کلیه آثار مکتوبی که در مورد نهج البلاغه تدوین شده است می‌پردازد. که خود شامل چند بخش است:

بخش اول: مؤلف بخش نخست این کتاب را به معرفی و تاریخ جمع آوری و تدوین خطبه‌ها و کلمات قصار امیرالمؤمنین (ع) از زمان خود آن حضرت تا عصر حاضر اختصاص می‌دهد.

در این بخش کتابها به ترتیب سال درگذشت مؤلفین آنها معرفی می‌گردند، و مؤلف گزارش کاملی در مورد خود کتاب، شرح حال مؤلف، معرفی دستنویسهای آن، طبع، شروح، ترجمه‌ها و کلیه موارد انجام شده در مورد آنها ارائه می‌دهد.

بخش دوم: از این بخش به بعد محقق طباطبایی به خود نهج البلاغه و معرفی دستنویسهای کهن آن از قرن پنجم تا قرن دهم هجری می‌پردازد. این بخش شامل معرفی ۱۵۰ نسخه نفیس است که اولین آنها در ۴۶۹ ه.ق، و آخرین آنها در ۱۰۰۰ ه.ق کتابت شده است.

بخش سوم: ویژه چاپهای نهج البلاغه

می‌باشد.

بخش چهارم: ترجمه‌های نهج البلاغه به زبانهای مختلف فارسی، انگلیسی، اردو، فرانسوی و غیره.

بخش پنجم: معرفی شروح نهج البلاغه است، که به ترتیب سال درگذشت شارحین مرتب شده، و شرح حال مفصلی راجع به شارح، و گزارش کاملی از «شرح»، دستنویسهای آن، چاپهای آن، ترجمه‌ها آمده است.

بخش ششم: معرفی آنچه از بزرگان و دانشمندان در مورد نهج البلاغه گفته شده است.

بخش هفتم: معرفی اشعار و قصائدی که در مدح نهج البلاغه از طرف شعرا و دانشمندان سروده شده است.

بخش هشتم: معرفی کلیه آثار دیگری که در مورد نهج البلاغه تألیف شده است.

این کتاب ابتدا بصورت مقاله‌هایی پی‌درپی در مجله «تراثنا» که از سوی مؤسسه آل‌البیت (ع) در قم منتشر می‌شود به چاپ رسید.

سپس مؤلف اقدام به افزودن مطالب به آن و انجام تغییراتی در برخی موارد آن پرداخت و همواره بدین کار مشغول بود تا بصورت کتابی مستقل چاپ گردد که متأسفانه اجل مهلت پایان دادن انجام آن را نداد.

امید است پس از تکمیل و تصحیح این اثر گرانتقدر، بنیاد نهج البلاغه، آن را به زیور طبع درآورد.